

Memurların Ödev ve Sorumlulukları

Devlet memurlarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına bağlı kalma ve kanunları uygulama hususunda göstermeleri gereken sadakat üzerinde durmayı gerekli görmüyoruz. Kanunların Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla uygulanmaması konusunda memurların herhangi bir yetkisi yoktur. Bu ancak bir mahkeme önünde dermeyan edilebilir ve yargıç tarafından iddia ciddi kabul edilirse, aykırılık iddiası Anayasa Mahkemesine sunulur ve bu mahkeme tarafından karara bağlanır.

A — MEMURUN TARAFSIZLIĞI :

Devlet memurları görevlerini yürütürken tarafsızlıktan ayrılmamak zorundadırlar. Memurun tarafsızlığı konusunda Anayasamızın koyduğu yasak memurların siyasetle uğraşmaları hususudur ve iki noktada toplanmaktadır :

a) **Siyasî partilere üye olma yasağı,**

b) **Vatandaşlar arasında siyasî kanaatlerinden dolayı herhangi bir ayırım yapma yasağı,**

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 7. maddesi de memurun tarafsızlığına ilişkindir ve şu yasaklamaları getirmektedir:

a) **Siyasî partilere üye olmak,**

b) **Her hangi bir siyasî parti veya kişinin yararını veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,**

c) **Görevlerini yerine getirirlerken dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak.**

788 sayılı Memurin Kanununun 9. maddesi de memurların siyasetle uğraşmalarını yasaklayan hükümler ihtiva etmektedir. Biraz değişik olmakla beraber bu yasaklamalar da diğerlerine paralel mahiyettedir ve şunlardır :

a) **Memurların siyasî cemiyet ve kulüplere üye olmaları ve devamları,**

- a) Siyasî yayında bulunmaları veya demec vermeleri,
- c) Seçimlere müdahale etmeleri.

Memurlardan yukarıda sayıldığı şekilde etkinlikte buldukları mahkeme kariyle saptananlar memuriyetten çıkarılırlar. Böyle ağır sonuç doğurduğu için siyasî etkinliğin sınırları üzerinde durmayı gerekli görüyoruz.

Siyasetin anlamını tayin bakımından, siyasetle yurt sorunları üzerinde düşünce açıklama hakkını birbirinden ayırmak gerekir. Siyaset genel bir anlam içinde ele alınacak olursa, yurdun her sorunu için düşünce açıklamasını dahi politika saymak gerekir. Halbuki hukuk açısından yasaklanmak istenen bu değildir. Yasaklama siyasetin bu geniş anlamında düşünülmüşse memurlar, askerler, sendikalar ve öğrenci kuruluşlarının, hiç biri yurt sorunları, yurttaşlık görevi ile ilgilenemeyecek, düşüncelerini açıklayamayacaktır. Halbuki böyle bir yorum biçimi, herkese düşünce ve düşünceyi açıklama hakkını tanıyan Anayasanın 20. maddesine, herkesi her konuda eşit sayan 12. maddesine aykırıdır. Bu sorunlarla ilgilenmek bir vatandaşlık hakkıdır, görevidir, hiçbir zümre de vatandaşlık hak ve görevlerinden yoksun bırakılmamıştır.

Memura yasaklanan siyaset bir ülkeyi yönetmek ve bu yönetme olanaklarını ele geçirmek için yapılan mücadele, bu mücadelenin belirli bir çevre ve grup için başarılı olmasına gösterilen çaba olarak anlaşılmalıdır. Demek oluyor ki siyasî davranış, iktidarın ele geçirilmesi için sürdürülen davranış olmaktadır. Siyasî etkinlik için ölçüde bu olmak lâzım gelir.

Özetlemek gerekirse : Siyaset sayılan- davranışları ;

- 1) Siyasi bir partiye üye olmak,
- 2) Herhangi bir siyasi parti veya kişinin yararını veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,
- 3) Görev yaparken dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak; olarak sıralamak ve sınırlamak mümkündür.

B — SORUMLULUK:

Amire Karşı Sorumluluk :

Devlet memurları, görevlerinin iyi ve doğru yürütülmesinden âmirlerine karşı sorumlu ve âmirin verdiği emirleri yerine getir-

mekle de ödevlidirler. Ancak âmirin verdiği emrin, Anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine aykırı olduğunu görürse bu emri yerine getirmez ve bu aykırılığı emir veren makama bildirir. Ancak âmir emrin yerine getirilmesinde ısrar eder ve emrini yazı ile yenilerse, artık emri yerine getiren değil, emri veren kimse sorumlu olur.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilemez, yerine getiren kimse de sorumluluktan kurtulamaz.

Kişisel Sorumluluk :

Devlet memurları, görevlerini dikkat ve itina ile yerine getirmek zorunda olduklarından, görevleriyle ilgili olarak idareye verdikleri zararlardan ötürü Borçlar Kanununun haksız fiil esaslarına göre sorumludurlar. Ayrıca kişilerin, kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı ilgili kurumlar aleyhine açacakları dâvaların yüklediği külfetler için, sorumlu memurlara rücu edilir. Binaenaleyh memurlar idareye ve kişilere verdikleri zarar miktannca sorumlu tutulur.

C — YASAKLAR :

Birlikte Çekilme Yasağı:

657 sayılı Kanunun 26. maddesine göre, devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan birlikte çekilmeleri yasaktır. Maddede bu yasağın müeyyidesi gösterilmemiştir. Esasen 657 sayılı kanun disiplin hukukunda yeni bir anlayış getirmiş ve disiplin cezalarının çeşitlerini sıralıyarak durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre bunlardan en uygun görülenin verilmesi esasını kabul etmiştir. Binaenaleyh bu kanun hükümlerine göre birlikte çekilme halinde devlet memurluğundan çıkarmaya kadar çeşitli cezalar verilebilecektir.

788 sayılı Kanun bu hususta daha açık bir hüküm ihtiva etmektedir. 65. maddeye göre :

"Memurlar müçtemian tatili işgal edemezler. Aksi takdirde mevcut ahkâmı cezaiye mucibince haklarında muamele yapılmakla beraber müşevvikleri memuriyetten ihraç ve iştirak edenlerin sınıfları bir derece tenzil olunur."

Bu madde hükmüne göre de memurlar, memurluktan birlik-

te çekilemezler. Çekildikleri takdirde haklarında uygulanacak müeyyideler gösterilmiştir. Bunlar :

Disiplin koşturması : Memurları birlikte işten çekilmeye teşvik edenler memuriyetten ihraç edilirler, diğerleri sınıf tenzilli cezasıyla cezalandırılırlar.

Cezaî koşturma : Türk Ceza Kanununun 236. maddesine göre, "Devlet memurlarından üç veya daha ziyade kimse evvelce aralarında vâki olan karar ve ittifaka binaen usûl ve nizam hıfâfına memuriyetlerini terkederlerse her biri otuz liradan yüz elli liraya kadar ağır cezaî nakdiye ve muvakkaten memuriyetten mahrumiyete mahkûm olurlar.

Bu hareketlerinden Devletçe bir zarar hasıl olmuş ise zararın derecesine göre bunlardan herbiri üç aydan beş seneye kadar hapsolunur.

Demekki bu madde hükmüne göre birlikte çekilme halinde Devletçe bir zarar doğarsa hapis cezası, doğmadığı takdirde para cezası ile geçici olarak memuriyetten men cezası verilebilecektir.

Grev Yasası :

Anayasamızda memurların grev yapıp yapamayacağı hakkında açık bir hüküm yoktur. Ancak Anayasanın 46. maddesinde devlet memurlarına serbestçe sendika kurma hakkı tanındığı halde bu haktan ayrı düşünölemeyecek olan grev hakkının tanınmadığı, Kurucu Meclis tutanaklarının incelenmesinden anlaşılacaktır.

657 sayılı kanunun 27.maddesine göre, "Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplmeleri, ilân etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır. Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grevi destekliemez veya teşvik edemezler.

Memurin Kanunu ile Türk Ceza Kanunu grev yasası ile ilgili ayrı bir hüküm ihtiva etmemektedir. Bu bakımdan greve gidilmesi halinde uygulanabilecek müeyyideler yine 788 sayılı kanunun 65. maddesi ile Türk Ceza Kanununun 236. maddelere göre tesbit edilmek lâzımgelir. Bu maddeler yukarıda izah edildiği için tekrarına gerek görölmemiştir.

Ticaret ve Diğer Kazanç Getirici Faaliyetlerde Bulunma Yasası :

Devlet memurlarının ticaretle uğraşması yasaklanmıştır. Bu

yasağın sınırları 657 sayılı kanununun 28. maddesinde şöyle tesbit edilmiştir :

1) Devlet memurları, Türk Ticaret Kanununa göre "tacir" veya "esnaf" sayılmalarını gerektirecek faaliyetlerde bulunamazlar, ticarî mümessil ve ticarî vekil olamazlar.

Tacir, bir ticarî işletmeyi, kısmen dahi olsa, kendi adına işle-ten kimseye denir. Bir ticarî işletmeyi kurup açtığını, sirküler, gazete, radyo vesair ilân araçlarıyla halka bildirmiş veya işletmesini ticaret siciline kaydettirerek durumu ilân etmiş olan isimse fiilen işletmeye başlamamış olsa bile tacir sayılır. Ticarî işletme sayılabilecek işletmeler Türk Ticaret Kanununun 11, 12 ve 13. maddelerinde gösterilmiştir.

Esnaf, ister gezici olsun, ister bir dükkânda veya bir sokağın muayen yerlerinde sabit bulunsunlar, iktisadî faaliyeti nakdî sermayesinden ziyade bedeni çalışmasına dayanan ve kazancı ancak geçimini sağlamaya yetecek derecede az olan sanat ve ticaret sahipleridir.

Ticarî mümessil, bir ticarethane, fabrika veya ticarî şekilde işletilen bir müessese sahibi tarafından işlerini idare ve müessesenin imzasını kullanarak vekâleten imza vazetmek üzere sarih veya zımnî kendisine izin verilen kimsedir.

Ticarî vekil; ticarî mümessil sıfatını haiz olmaksızın bir ticarethane, fabrika veya ticarî şekilde işletilen diğer bir müessese sahibi tarafından müessesenin bütün veya muayyen bazı işlen için temsile memur edilen kimsedir.

2) Memurlar, kolektif şirket ortaklığı ile komandit şirkette komantite ortaklığa giremezler ve ticaret sirkelerinde müdürlük, idare meclisi üyeliği ve murakıplık görevlerini yüklenemezler. Yapı ve tüketim kooperatiflerindeki yönetim ve denetim görevleri bu yasaklamanın dışındadır.

Devlet memurlarının kendi emlak ve arazilerini işletmeleri ticarî faaliyet sayılmamıştır. Bunları bizzat veya başkaları aracılığı ile işletebilirler.

Memurların ticaret ve 'diğer kazanç getirici faaliyetlerde bulunamayacağı hakkındaki kanun hükmü, 241 sayılı tefsir karar gereğince açıkta bulunan ve bakanlık emrine alınan memurlara şâmil değildir. Yani bakanlık emrinde veya açıkta bulunan öğretmenler ticarî faaliyetlerde bulunabilirler.

Bu yasağa aykırı hareketin müeyyidesi 788 sayılı kanunun 32. maddesinde gösterilmiştir. Ticaret veya kazanç getirici faaliyetlerde bulunduğu tesbit edilen memurlar, sınıf tenzili cezası ile cezalandırılırlar.

Hediye Alma ve Menfaat Sağlama Yasağı :

Devlet memurlarının doğrudan doğruya veya aracı eliyle hediye istemeleri ve görevleri sırasında olmasa dahi menfaat sağlama amacı ile hediye kabul etmeleri ve iş sahiplerinden borç para istemeleri ve almaları yasaktır. Ayrıca denetimi altında bulunan veya kendi görevi veya mensup olduğu kurum ile ilgisi bulunan bir teşebbüsten, doğrudan doğruya veya aracı eliyle her ne ad altında olursa olsun bir menfaat sağlaması yasaktır.

1610 sayılı kanunun 1. maddesi de borçlanmayla ilgili bir hüküm ihtiva etmektedir. Buna göre memurlar bir senelik maaşları tutarının yarısından fazla borca giremezler ve iş sahiplerinden borç para alamazlar. Özel gelirleri karşılık olmak üzere edinecekleri borçlar ile bankalardan kredi üzerine alacakları miktar bu yasağın dışındadır.

Bu yasağa aykırı davrananlar hakkında durumun ağırlığına göre disiplin kurullarınca takdir olunacak disiplin cezalarından herhangi birisi uygulanır.

Gizli Bilgileri Açıklama Yasağı :

Devlet memurlarının kamu hizmetleri ile ilgili gizli bilgileri, görevlerinden ayrılmış bile olsalar, yetkili bakanın veya yetkili kıldığı görevlinin, illerde vali veya yetkili kıldığı görevlinin yazılı izni olmadıkça açıklamaları yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket disiplin cezasından başka Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre de cezayı gerektirir. Türk Ceza Kanununun bu konuya ilişkin 229. maddesi şöyledir :

"Memuriyeti sebebiyle kendisine tevdi kılınan veya ıttılainâna müsadif olan vesikalar, kararlar ve emirleri vesair tebligatı başkasına ifşa veya neşir ve ilân eden yahut her nasıl olursa olsun başkalarının vukuf ve ıttılainâni kolaylaştıran memur, altı aydan iki yıla kadar hapsolunur."